

Φιλολογικά σημειώματα

Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ
ΚΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Της Κλεοπάτρας Πρίφτη

1ο μέρος

Ο Νίκος Καζαντζάκης είναι ένας από τους μεγάλους συγγραφείς της εποχής μας. Τριάντα πέντε χρόνια μετά το θάνατο του εξακολουθεί να λάμπει σ' όλη την Υφήλιο. Κι όμως ακόμα συζητείται η θρησκευτικότητα ή όχι του Καζαντζάκη, τόσο στην πατρίδα του Ελλάδα, όσο και σ' άλλα μέρη του κόσμου. Και υπάρχει ακόμα διάχυτη η εντύπωση ότι έχει αφορισθεί από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Ο Καζαντζάκης ποτέ δεν αφορίστηκε ούτε από την Ορθόδοξη ούτε από την Καθολική Εκκλησία, κι αυτό είναι ένα σημείο που πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα. Έγινε μεγάλος θόρυβος το 1953-1954 όταν ήρθε το θέμα στην Ιερά Σύνοδο της Ελλάδος γύρω από τα βιβλία του "Ο Τελευταίος Πειρασμός" και "Καπετάν-Μιχάλης".

Όμως είναι γεγονός ότι τελικά δεν αφορίστηκε. Ο πνευματικός και πολιτικός κόσμος, ο Τύπος και οι τόσο και τόσο ένθερμοι αναγνώστες, όσο και φωτισμένοι ιεράρχες αντέδρασαν και τελικά αποφεύχθη ο αφορισμός που θα ήταν ένα θλιβερό και σκοτεινό σημείο για τον Πολιτισμό της χώρας όπου γεννήθηκε ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός και η υπέροχη Αθηναϊκή Δημοκρατία.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε τόσο η πριγκίπισσα Μαρία Βοναπάρτη, αξιόλογος πνευματικός άνθρωπος, στην οποία και έχει αφιερώσει ο συγγραφέας το βιβλίο του "Ο Τελευταίος Πειρασμός", οι συζητήσεις στην Ελληνική Βουλή και ιδιαίτερα από τον σημερινό Πρωθυπουργό της χώρας κ. Κωνστ. Μητσοτάκη όσο κι ο λαμπρός ιεράρχης Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Πυρουνάκης που υποστήριξε και ενημέρωσε σχετικά με το έργο του Νίκου Καζαντζάκη, τον τότε Αρχιεπίσκοπο Αθηνών Σπυρίδωνα, αλλά και το σύνολο σχεδόν του Ελληνικού Τύπου που έλαβε θέση έναντι της διώξεως αυτής, όπως και οι εκδηλώσεις της κοινής γνώμης που διατυπώθηκαν και με πλείστα ψηφίσματα διαμαρτυρίας προς την Κυβέρνηση και αλλού.

Στο σημείο αυτό θα μου επιτρέψετε να αναφέρω επί λέξει ορισμένα γεγονότα όπως ακριβώς έγιναν:

Όπως μας ανέφερε στο συνέδριο για το έργο του Ν. Καζαντζάκη, στο Ηράκλειο τον Οκτώβριο του 1986 στην εισήγησή του ο αείμνηστος πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Πυρουνάκης

"... Ερχομαι στην πλανημένη άποψη που ευρύτατα διαδίδεται, πως η Εκκλησία μας κατέδικασε τον Καζαντζάκη και το έργο του. Είναι βέβαια παλαιότερα διαβήματα από "Ζηλωτές" και στενόμυαλους και μάλιστα η Ιερά Σύνοδος επί Αρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος είχε ασχοληθεί με το θέμα. Αλλά εκείνος ο σκληρός με συνετός Γέροντας με έξυπνο χειρισμό παρέκαμψε το ζήτημα και περιέσωσε το γόητρο της. Πρόσεξε την δική μας εισήγηση. Μ' ερώτησε: "Έχεις διαβάσει τα βιβλία του;" Απάντησα-Όλα-.

-Και δεν τον βρήκες άθεο;

-Το αντίθετο. Γι' αυτό θέλησα να σας προβληματίσω.

-Ποιοί επιχειρούν να μας παρασύρουν;

- Αυτοί, απάντησα, που σεις, σε άλλη περίπτωση τους λέτε μασκαράδες... και πρόσθεσα-Δεν είναι θεολόγος ο Καζαντζάκης να τον κρίνουμε με τέτοια μέτρα.

-Πες μου τι να κάνουμε;

-Μακαριώτατε επιτρέψτε μου να μην απαντήσω. Σεις θα βρείτε τον καταλληλότερο τρόπο ν' αποφευχθεί το κακό. Αντέταξα την άρνηση μου και στην επαναλαμβανόμενη επιμονή του. Και τον βρήκε. Πριν διαβαστεί η έκθεση (στην τύφλωση του φανατισμού και του αντικομμουνιστικού μένους της εποχής που ιδιαίτερα καταδικάζαν το βιβλίο "Καπετάν Μιχάλης Μαυρίδης" βάζοντας και το όνομα του εκδότη συνέχια του τίτλου) είπε ο Αρχιεπίσκοπος: Αυτός δεν είναι Κρητικός: Κι όταν του απάντησαν-Ναι-λέει αμέσως στον Αρχιγραμματέα.-Στείλε το φάκελλο στην Εκκλησία της Κρήτης... Ευνόητο για ποιά λόγο. Και παρακάτω πάντα ο π. Πυρουνάκης:

Μόνο στη μεταφορά του νεκρού μέσω Αθηνών ο τότε Αρχιεπίσκοπος Θεόκλητος, φοβισμένος αδικαιολόγητα δεν άφησε να τον τοποθετήσουν στο παρεκκλήσι της Μητροπόλεως κι ακόμα αρνήθηκε-χωρίς να έχει καμιά δικαιοδοσία να τοποθετηθεί και σε Ναό της Ελευσίνας αφού από το Αεροδρόμιο της θα τον μετέφεραν (για να φανεί η διά-

κριση που αναμφίβολα εγώ δεν θα άφηνα χωρίς τις πρέπουσες τιμές τον Μεγάλο Καζαντζάκη, βοηθούμενος από τους Ενορίτες μου που ανάμεσα τους ήταν πολλοί Κρητικοί). Το θλιβερό γεγονός το έμαθα δυστυχώς πολύ αργά..."

Κι ακόμα στη συζήτηση της Βουλής σχετικά με την κατάσχεση των βιβλίων του Ν. Καζαντζάκη τον Μάρτιο του 1955, ο σημερινός Πρωθυπουργός κ.Κ. Μητσοτάκης και τότε βουλευτής μαζί με τους βουλευτές Βουλδοδημο και Τζατζάνη κατέθεσαν σχετική επερώτηση στη Βουλή και ο Κ. Μητσοτάκης μεταξύ πολλών είπε στην αγόρευση του και τα εξής:

...ότι ο Καζαντζάκης είναι συγγραφέας παγκοσμίου φήμης, ότι τα βιβλία του διαβάζονται με ενδιαφέρον απανταχού της Ευρώπης και απανταχού δύναμει να είπω της γης, από της Ελλάδος μέχρι των Σκανδιναβικών κρατών και της Αμερικής, μέχρι Γαλλίας και Αγγλίας. Ο Ν. Καζαντζάκης δεν είναι όμως ένας μεγάλος λογοτέχνης είναι ταυτόχρονα και ένας αληθινός πατριώτης.

Επιπροσθέτως κ. Συνάδελφοι, κατά την ιδική μου αντίληψη, ο Ν. Καζαντζάκης είναι και ένας αληθινός χριστιανός. Έχει βαθύ και πηγαίον θρησκευτικόν συναίσθημα, όπως αποδεικνύει το τελευταίο του βιβλίο-Ο Χριστός Ξανασταυρώνεται, το οποίο εκκυκλοφόρησε εις την Ελλάδα...

Αυτά στην Ελλάδα στην Ιερά Σύνοδο και στη Βουλή.

Η Καθολική Εκκλησία ανέγραψε τον Απρίλιο του 1952 στον INDEX μόνο το βιβλίο "Ο Τελευταίος Πειρασμός" και δε σκέφτηκε ποτέ να αφορίσει τον συγγραφέα. Ο τότε Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Αθηναγόρας αγαπούσε πολύ τον συγγραφέα και είχε στη βιβλιοθήκη του όλα του τα βιβλία.

Αναφέρω ακόμα το θαυμάσιο επίσκοπο Νίκαιας της Γαλλίας Στέφανο, βοηθό του αρχιεπισκόπου στις διήμερες εκδηλώσεις που έγιναν στην Αντίπ Νότια Γαλλία για τον Ν. Καζαντζάκη στο μήνυμά του ανέφερε ότι: Είναι πολύ κοντά στον Ν. Καζαντζάκη που τον θεωρεί ότι είναι ένας από τους μεγαλύτερους συγγραφείς του κόσμου της εποχής μας.

Το 1988 με αφορμή την ταινία του Σκορτσέζε με θέμα παρμένο από το βιβλίο "Ο Τελευταίος Πειρασμός" Ξαναφούντωσε η διαμάχη και σε πολλές πόλεις της Ελλάδος και του εξωτερικού απαγορεύθηκε η προβολή της ταινίας.

Δημιουργήθηκαν μερικά επεισόδια από λίγους φανατισμένους αντιδραστικούς έξω από τις αίθουσες των Κινηματογράφων και τελικά επανήλθε το θέμα στην επιφάνεια "Έθνος ή όχι ο Καζαντζάκης";

Κι έτσι ενοκιάται και το θέμα παιές κι σχέσεις του Καζαντζάκη με την Εκκλησία. Πρέπει όμως να γίνει ένας διαχωρισμός Εκκλησίας και θρησκείας όταν μιλάμε για τον Καζαντζάκη.

Στην "Αναφορά στον Γκρέκο" ο Καζαντζάκης εξομολογείται τη λαχτάρα του για αγιοσύνη. Γράφει: "... Η πρώτη μου λαχτάρα στάθηκε η Λευτεριά, η δεύτερη που κρυφά μέσα μου ακόμα αποκρατάει και με βασανίζει, η δίψα της αγιοσύνης. Ηρωας συνάμα και άγιος, να το ανώτατο πρότυπο του ανθρώπου..."

Η λαχτάρα του για αγιοσύνη αρχίζει απ' τις πρώτες μέρες που άρχισε να συλλαβίζει, διαβάσει την "Αγία Επιστολή" και τα συναξάρια με τους βίους των Αγίων. Μα δεν αρκείται στο να τα διαβάσει ο ίδιος, τα διαβάζει σ' όλη τη γειτονιά και ζωντανεύει εκεί στις αυλές των σπιτιών όλα τα μαρτύρια των Μαρτύρων της Χριστιανοσύνης, τον εθελοντικό βασανισμό των Ασκητών που περιφρόνησαν τις χαρές της ζωής με τα μάτια καρφωμένα στο Θεό.

Λαχτάρησε τότε, μικρό παιδάκι να πάει στο Άγιο Όρος. Τι να κάμει; Μα ν' αγιάσει. Αναφέρει ακόμα για κείνα τα τρυφερά του χρόνια μια προφητεία της μαμής που τον πρωτόπιασε στα χέρια της μόλις γεννήθηκε: "Ετούτο το παιδί, να μου το θυμηθείτε, μια μέρα θα γίνει Δεσπότης. Όταν αργότερα έμαθα την προφητεία, γράφει πάντα στην "Αναφορά στον Γκρέκο" της μαμής, τόσο καλά ταίριαζε με τις πιό κρυφές μου λαχτάρες που την πίστεψα. Μια μεγάλη ευθύνη από τότε έπεσε πάνω μου και δεν ήθελα να κάνω τίποτα που να μην τόκανε ένας Δεσπότης. Πολύ αργότερα, όταν είδα τι κάνουν οι δεσποτάδες άλλαξα γνώμη-για ν' αξιωθώ την αγιοσύνη που λαχτάριζα, δεν ήθελα να κάνω τίποτα που να το κάνουν οι δεσποτάδες."

Έτσι ξεχωρίζουμε αμέσως τη λαχτάρα του για αγιοσύνη και τη θέση που παίρνει αργότερα απέναντι στους Αφέντες της Εκκλησίας. Τους Δεσποτάδες, όχι τον κατώτερο κλήρο.

Όμως ο πολιούχος Άγιος της πόλεως του Ηρακλείου, ήταν αυτός που άφησε βαθιά τα ίχνη του στην ψυχή του νεαρού παιδιού. Ο Άγιος Μηνάς ο Καβαλλάρης, που σε κάθε σφαγή που ετοιμάζαν οι Τούρκοι έτρεχε με τ' άλογο του να τιμωρήσει τους Τούρκους Αφέντες, όπως τον ήθελε ο θρύλος. Αγωνιστής πολεμιστής κι Άγιος, ο Άγιος Μηνάς ο καπετάνιος, ήταν αυτό που ακριβώς λαχταρούσε. Ηρωας και Άγιος.